

GAU-AR RANTZA, OLAGARRUA ETA ADOKIÑA6f

(Magnetofoiaren bidez artutakoak). Deba eta Urrilla. Urtea 1993.

"Pedro Gorritiberea Goizeru. 64 urtekoa, Arronamendi baserrikoa.

- Zu zein zera?
- Pedro Gorriberea.
- Eta zu nun bizi zera?
- Orain Deba'n baña Arronamendixan.
- Eta Arronamendixa zer da?
- Arronamendixa da zatiuta Arrano Mendi da. Arranomendi kanteria zan or. Orain Deba'n baña an bizi ta orain ere an animalixak daukat. An jaiotakua eta andik Deba'n bizi eta orain e antxe animalixak daukat konejo ta txakurra ere badaukat. Ta egunero ara eta gero arrantzara.
- Ta ori itxasotik gertu al dago?
- Ez dakit ba, eun metro edo egongo da.
- Eta ordun gau arrantzara joaten zera.
- Ba askotan ere despreskara baña olagarrotara; ta gero arrantzara; baita kañaberiakin ere bai, lau karrete daukat eta itxaso ona ikusten detanian joaten naiz zera arrantzara eta gero gabaz ibiltze gera gu, alde batera proibittuta dago, baña karburuakin karburu-ontziakin eta gero sakua ere ematen degu arpoia, arrankasixa esaten diogu, arek izaten ditu bost zera banderillak bezelakuak eta aiekin arrapatze ditugu ba itxaskabrak, lupiñak eta baita zeak ere lasunak ere bai, baita kongrixuak ere, zea aingerak ere bai, ikusten degun dana gabian. Bai.
- Gaueko arrantza ori esplikatu iazu zer dan. Eta arraiña ekartzeko zer eramaten dezu?
- Arraiña ekartzeko sakua. Sakua ematen degu eta gero ze ori nai degu-nean zea arrapatzeko kiskilloia, bolsia eramaten degu kiskilloia ez aldatzeko (?)... Bi gau-arrantzu klase dao: bat da iilargi berrixan eta illargi betian. Illargi betekua eskasa da porque illargixak berak argi egiten du eta arraiñak igesi egiten du, baña illargi berrixan ez; illargi berrixan arraiña zuzen-zuzen etortzen da argira; baña gero beste bat dao, arrainzuritegia esaten dioguna. Ori iñork ez zekiten egiten. Ori neuk ikasi nuan amuak ipintzen ari nitzela. Ori zan sei egun, illargi berritikan sei egun, ordu bitikan inguruko bajamarra; beste ori danak

bost egun len^{9o} arratsaldeko zazpirak inguruko zera ori arrainzuritia. Ori da sartu ta ura gora datorrenian, sartu uretan, arraiña dana baztarreratu sarbo, lupin da dana ta gero baztarra jotzen duanian ara orixe (arrankasixa) klabau ta orduntxe gaizki, saltoka asten da arraiña. Aa Kristonak eginda, kantidadia arrapua det arraiña nik orrela.

- Eta gaueko arrantz ortan e, argirik ez danean, orduan, putzuak egiten al dira?

- Bai, ta tontuena itxaskabria, goxuen ere bai, baña tontuena ere bai, aieketa gañean kolpia jo arte aura ez da mogitzen; orain kolpia ematen diozun garaitik, zera egiten du koloria kanbixau bezela eta aitzen kontra eskutau egiten da, bañan tonto-tonto egoten da, ura arrapatzia zaila ez da.

Eta arrain zuriari nola botatzen diozu kolpia?

- Arrain zurixari? Segun ze zera daon, ori konparazioko metro ba dao, ba zera berrogei zentimetro bai aurrerago kolpia tira biar da; ortarako norberak pentsau golpe utsa ba da gauetan arrai zurixak jotzen dun golpia, orduan arraiñak egiten du aurreratu; baña orrelaxe arrapatzen da arraiña; baña bera-berari ez zako jo biar. Orain ur txiki-txikia egon ezkerero, bera bistan egon ezkerero, orduan burura golpia aurrera bota biar zaio.

- Aurrerago bota bear zaio?

- Kolpia aurrerago bota biar zaio baña ez dakizenak ba egunetik egunera eutsiko dio eta bueno, parre arekin parre edo egin biar. Ori arrapatuko ez det ba? Golpe utsa bota biar da. Ori ikasi arte ez diteke sinistu ere batek kolpia jotzen du arraiñar eta orduan eztezu araña arrapatuko, aurrerago botatzen ez badezu, baña aurrerago bota biar zaio.

- Eta zuk bakarrik egiten al dezu gau-arrantza?

- Bai badet laguna baña en general zera bakarrikan.

- Eta beste basarririk ba'dago kosta onetan gau-arrantza egiten dutenak?

- Bai an ee, zera orain ez dira ibilliko baña Aaztikoak eta gero Pikotekoak...

Orain kaleko asko asi da e. Bai lengo egunian Zumaiaetik ere etorri ziran... Gero amengo gaztiak ere bai etorri zira txala (txanela?) artuta; baña ez dakie arrañetan, ez dakie.

- Orain olagarruren berri emai dazu.

- Olagarruena, olagarruena gauza tristia da: ogetabost olagarru bakarrik arrapatu ditut emen nik aurten,

- Ogeitalau olagarru gutxi dira?

- Bai orixe gutxi dira. Nik arrapatu ditut aurten eun da ogeta zazpi olagarro Mutrikutikan, zera Mutrikutikan, igual da, Saturrirandik Mutrikura eun da bie ta en cambio Arronamentitik Atxurira arrapatu ditut ogeta bost bakarrik eta ez det uste geixao arrapatuko ditudan datorren urterarte. Au da kontaminaziva, auxe da kontaminaziva. Ta juendiak uste du lziarkua, zera Sakonetara juten dana. Sakonetara juten dan zeak kontaminazivak ez dator Atxurira, ura dijua atzetikan Zumaialdera eta Deban, au asko azagutia da e, baña gero an ee iñor ez litzake bañau bear, iñor ere aik eta olagarrua sartu arte. Porque olagarrua daukan debilidadia, badakizu nun dan? Begixetan, begixak erreten diue olagarruai. Ta olagarruak egin ezian, arraiñak jaten du olagarrua. Ta ori dagon bitartietan, inork ez luke artu biar bañua. Ori da Naturaleziak berak erakusten dun gauzia.

- Bañoa artzeko.

- Bañua artzeko. Ori derrigor atera dutela porque olagarruai begixak erreten dio, baña nekoriai ez; nekoriai gogorragua dauka eta nekoriai aguanta-

tzen du; baña olagarruai begixak erreten dio ta da gero orduan arraiñak jaten du olagarrua.

- Eta olagarrua beti txoko batian egoten al da?

- Ez, ez, ori, bere zuloak billatzen ditue. Ori bai: bere zuloak berak billatzen ditu. Baña, olagarruak, konparazio baterako, nik aurten, nola esango dizut, garagan txikixan, zer ori Aitzurixan egunetatik (?) zea ori aitzaurdirarte olagarro bat ez da egon; zikiñak sartuta or daude txokolatia bezela eta olagarruak ez du nai zikiña; olagarruai gustatzen xako garbixa eta arek, urtero-urtero jendeak bakaxiual artu arte, bere zulora sartu arte. laz artu nituen nik Santixao bueltan; aurten arrapau det lenengua ba agostun amarrian eo, arrapako nitun bi edo iru bakarrik ta gero, bate uste gabea, aizkeneko marixa onetan Atxurixn ibilli nitzan ni baña markaik ez, ta alperrik jutia; baña zeozer nai diau, ia zeozer aterazen dan nekoria edo, eguenian juantizan ta amar, kilotik gora dakak; gero uno ochociento bai...

- Baña, olagarrua?

- Bai olagarru ederrak arrapau ditut.

- Eta, olagarrua nun egoten da?

- Olagarrua egoten da aitzen azpitan; bueno, aitzian zuluana. Itxaso txarra dagoanian egiten du arek aitxa berena tirau baña, gero dauka defetua aitxa tiratzerakuan, arnasia tubo batetik irtetzen du zea batek e eta arek botatzen di ba ondarra ta gero bere kaka, bere zea, zer esango dizut, amaruna bezeloko-xea botatzen du, zuritasun zea, ta ura ikuste detanian badakit ua zer dan. Nik ez det trapu zuririkan bear. Batzuk trapu zurixakin juten dira, kañaberian puntan trapu zurixarik. Nik ez det alakorik bear. De repente iartzen diot zea nun dagon, aien markak. Beste batzuek eukitzen due kamarra peluduak zea, kamarra azala janda o sea kapatxo zea beltz auen azala usten bait du: Emen ibilli dek. Orain itxaso txarra dagoanian, neuk ere ez det orrela askorik arrapante; baña itxaso baria dagoanian, de repente danon markak, bai...

- Baña zuk badakizu karramarua, zea olagarrua, nun egoten dan gutxi gora beera. Ezagutzen dituzu tokiak.

- Bai, bai, bai, Jesus tokiak... Neuk ipiñita tokiak eta putzuak; onelako putzuan onelako zuloa ziok. Ni juten naiz tapa tapa tapa. Lengo baten joan naiz Zumaiara eta neure zea pariente ori ezkondata dagona, ta aiek, zumaiarrak, ikusi nai eta neu ez nitzan portunau. Aiek esan zien: Ori tipua, ori; egon bear diau arekintxe; arek artu ta zulotik zulora juten dek eta dak bat eta dak bestia... ta berak guk, berriz, trapu zurixakin atera ezin... Ori aiek eta zeatik etorri zeatik Atxurira, ori gogoan artuta zulo danak... Bai.

- Zu zulotik zulora ibiltzen zera.

- Bai, kapitan batek bezelaxe, igual igual. Zer esango dizut, Jainkoak arte-rakoxe ipiñitta.

- Ta gero olagarruakin zer egiten dezu?

- Olagarruakin? Sekau. Baña ori sekau aurten ez det sekau, ez det ezer arrapau-ta sekau ori, orain kamaran sartu. Ta orain dala bi urte Mutrikuko zeak, ori nola esango dizut, Aitzetakua gallegua, zea gallegoa dao Aitzetakua-kin eskonduta eta arek esan zidan: - Gorriti, zer egiten diok alagarruai? - Jo ta zea preparauta... Keba esan zidan, Orain ez: olagarua artu ta garbiu eta sartu zea kamaran eta euki konparazio baterako amabost egun edo illebeta, urte bete berdin da; baña ola euki eta ez daukak jo bearrik eta askoz obia olagarrua, biunagoa.

- Baña, lenago?

- Lenao jo biar izaten zan, zeakin egurrakin jo ta benga.
-- Eta nola sikatzen zenduen olagarrua?
-- Ba olagarrua sikatzen da, artu ta sartu zea lapiko baten, artu tapia ta tapapian euki an, sartu ta euki iru edo lau egun eta artu tapia, onezkeru ondu-da ta gero gorri gorri gorri egiten da, usaiña txarra, kalia ipiñi ta gero ura artu ta balda batera, zea egin garbiu, artu ta zabaldu zortzi lerro, erdi-erdian, eba-gia egin eta sokakin paretian ipiñi... Aurten ez iñor jun; ies bai arrapatu zituzten baña aurten ez du iñor arrapatzen lanik Suraitxikik eta...

—Eta zenbat lerro ditu?

—Zoztzi lerro.

—Ta gero zer egiten dezu.

—Sekautakuan?

—Bai.

—Sopia egiteko ta baita patatakin eta zea bueno du gustua...! Aizkeneko zean lau millan pesetan da saltzen zitun...

—Baña, zu ez zera berez arrantzale. Zu zera afizionatu bat.

- Bai afizionatua.

—Zer lan egiten dezu?

-- Ara, begira orain amaika urtetik katean (?) jardutzen det nik ogeta amairu arte; baña kanteran ibiltzen giñanian orduan ogeita amairu urte...

—Baña zure etxea baserria da e?

—Ez, baserria ez; kale-baserria da. Ori zan obreruai egindako etxia. Or zan orain dala irurogeita amar bat urte, Gipuzkoan zanik industriadik aundixena zan Arronamendin. Or irureun bat lagun lanean ibilli ziranak adokiñak egiten; baita zea eta Txirrita ere.

— Eta adokiña zertarako erabiltzen zan?

- Adokiña kaliak egiteko. Pentsau besterik ez daukazu, orain, zer esango dizut, dala irurogeta zazpi edo zortzi urte ogeta bost milla adokin(metro), zea Astauriaserako, Oviedo'rako ogeta bost milla metro, zea oiek ogeta bost kilo-metro dira oiek eta gero momento artan bertan beste zazpi milla metro Vitoria-xako. Ta zuen atta ta or ibiltzen ziran zuen aitta, ta guriak gabarretan kargau ta Lira udetan kanpuan...

Zer barku zan?

- Barkua ez dakit Kontxezio ez zan. Aittak esaten zien.

—Bai Kontxesi zan. Nere aita ibiltzen zan karriotan.

- Aitta guriak e, berak e kontatua: Zer da ta, gabarria kargauta lotzen ari dala, itxasua kanpuan pixkat bat mogitu eta gabarria loten ai dala, zeatik artu txikotak ta jota aidian bota eta potzura erori. Ori berak atera zuen kanpora eta bere onian etorri zanian, kabrak eman zizkoien, kabra txikixak; kabrak arrapa-tzen ibiltzen oi zian, ta sekulan bere bizitza guztixan ez zuela obiak jan. Ori ait-tak maikiña bat bider kontatu zuen.

Emen kanterak asko zien: Txorrotxena bat, Ama Birgiñabistan parian Txo-rrotxena, gero Txarturiña, gero Simonen kanteria, gero Lezamena, gero zee-kua ori ltxuspukua eta gero Usarrandikua ere bai. Kantera asko zan orduan emen.

Kantera asko zegoen, baña kantera oiek nun daude Itxas-ertzian ala barruan?

- Itxas-ertzian, itxasuan bertan... Bai, makiña bat aldiz esan zuan gure ait-tak..."

Argitu bearrezkoak

1/. Deba'ko Zumardiaren asieran ala amaieran (nundik zatozen) kilometro baten luzeroko tunela dago Zumai aldera. Tunel orren amaieran, itxas-ertzean, etxetxu bat dago. Orixe dezu histori onetako Arronamendi. Adokiñak egiteko kanteria edo arrubia zegoen or. Egiten ziran adokiñak tren-bidez ala itsasoz eramaten zituzten. Itsazoz gabarra batean itsas-barrura eta ara etortzen ziran barkuak adokiñak kargatzeko. Nere aita "Kontxesi" ontziaren kapitana zala etorri oi zan bertara.

2/. Gau-arrantza, bere izenak dionez, gauez egiten dan arrantza da; arpoiez egiten da. Arrantza ori egin dute itsas-ertzeko baserri guztiak. Baita prehistorian inguru oietako leizeetan bizi izan ziran euskaldunek ere; billatu dituzte, beintzat, Deba'ko kobeetan ezurrezko arpioak. Eta neronek ikusi ditut Mendata baserrian, Iberduerok erositakoan, (Nuklear Indar-gaillu bat egiteko asmoz), gau-arrantzarako tresneri guztia nekazaritzako lanabesen ondoan, oso txukun ipiñita. Era orretara auxe gertatzen da; itsas-ertzeko baserrietan euskaldunen histori eta prehistoriko lanbide danak irauten dutela (arrantzale, eiztari, artzai eta nekazari, danak batera).

3/. Gure alkar-izketako gizona, Pedro Gorritiberea, langille bat izan da; ez nekazari eta ez arrantzale. Alaz ere, bi ogi-bide oien lanak egin ditu bere etxe inguruan. Aita iziartarra eta bere ingurukoak ere bai; ta berak itziartar egiten du; baña, badu Deba-kaleko kutsua ere.

Aren euskal mintzoa

Itz iar'ko baserriek duten jatortasuna du bere mintzoak, Deba'ko kaleek ez dutena. Baña badu kaleko kutsadura ere:

XA erabiltzen du IA'ren orde: Arronamendixa, animalixak, arrankasixa, kongrixua, barrixan, zurixak, txikixa, Atxurixa, Santixao, azpixan, Vitorixako, marixa, kongrixua. Ez dira geiegi ordu-erdiko itz-jario baterako.

BIAR esaten bu BEAR'en orde: Bota biar zaio, atera biar dutela. Beste bi aldiz ere bai. BIAR ori Deba-kalekoa da eta Bizkaitik etorria, beste bi esaera auek bezela: Daoz eta Gustaten xako.

ERDAL ITZAK: Porque, bi alditan, baña esaten du Bait eta - ta ere, en general, según, igual, en cambio, de rigor, bajamarra, naturaleza, de repente, qué va, uno ochocientos, konparazio, bueno, momento, sikau, golpe. Kolpia ere esaten du.

ITZ-MURRIZKETAK: Aurrerau, diau, garbiu, lenao, sekau, kanbixau, arrapau, portunau, ematen (eramaten orde), eo (edo), ua (ura, zein dan esateko), ziok.

ITZ-"KATXABAK": Iru itz erabiltzen ditu berbetarako "laguntzaille": ZEA eta ZERA, amazapi aldiz, ZEATIK birritan, ZEAN eta ZEEKUA bein; E, EE zortzi aldiz eta ORI, sei aldiz.

Gelditzen dana ezurgabeko urdaiazpikoa da: Euskeraz jator egiten du eta jatortasun ori Itziar'tik datorkio; kutsadurak, berriz, Deba'ko kaletik.

Esanaldi jatorrak ipintzekotan, kutsaduratik libre daudenak ipiñi bearko nituzke berriro.

Arrinda'tar Anes'ek